

спадщини свого народу. Використовуючи твори М.В.Лисенка в роботі з учнями, стає можливим ефективно вирішення проблеми патріотичного виховання.

При сприйманні його творів учні навчаються виділяти головну ідею, позицію автора, виказують свої оціночні думки. Важливе значення мають інтелектуальні компоненти мислення – порівняння, узагальнення, обґрунтування. У формуванні морально-естетичного досвіду, етичного відношення важлива роль належить особливостям сприймання, які визначаються вибірковістю, – коли попередній рівень інтуїтивного замінюється на осмислення та усвідомлення моральної, естетичної сутності музичного твору. Завдяки цьому у школярів з'являються стійкі інтереси, які вони активно використовують у досвіді вирішення практичних завдань. Поглиблення процесів усвідомлення, проявляється розвитком логічного та художньо-образного типів мислення.

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене, зазначимо, що реалізація сучасних навчально-виховних програм з музичного мистецтва, до яких входить народна, класична та сучасна музика, ґрунтується на взаємодії урочних і позакласних форм роботи з оптимальним залученням творчого досвіду учнів, розвитку усвідомленого сприйняття сутнісного значення змісту художніх творів. Музичне мистецтво є могутнім засобом національного, патріотичного виховання, яке нерозривно пов'язане з формуванням моральної, естетичної свідомості школярів. Національний тип свідомості молодшої особистості формується через засвоєння національних ідей, визначення естетичних ідеалів, моральних цінностей, культурної історичної спадщини українського народу.

Крізь призму гуманістичного відношення до музичної творчої спадщини М.В.Лисенка відбувається трансформація патріотичних поглядів та переконань у нормативні форми поведінки. Основними передумовами формування патріотичних почуттів школярів є використання багатой музичної спадщини українських композиторів-класиків та української народної творчості.

Свою педагогічною діяльністю М.В.Лисенко заклав фундамент вищої спеціальної музичної освіти в Україні. З його професійної композиторської школи вийшло багато визначних діячів українського музичного мистецтва. Безпосереднім продовжувачем його кращих творчих традицій були композитори М.Д.Леонтович, А.С.Степовий, К.Г.Стеценко. Під благодійним впливом М.В.Лисенка формувалася й розвивалася музична творчість найвидатніших представників української культури С.П.Людкевича, П.І.Майбороди, Л.М.Ревуцького та інших. М.В.Лисенко узагальнив основні особливості української музичної мови і сформував найважливіші жанри української музики, які зайняли почесне місце у світовій музичній культурі.

Література

1. Булат Т. М.Лисенко. Творчі портрети українських композиторів. / Т. Булат. – К.: Музична Україна, 1965. – 150 с.
2. Булат Т. Героїко-патріотична тема в творчості М.В.Лисенка. / Т.Булат. – К.: Музична Україна, 1973. – 215 с.
3. Дяченко В. М.В.Лисенко. Життя і діяльність. В.Дяченко. – К.: Музична Україна, 1965. – 62 с.
4. Іваницький А. Український музичний фольклор. / А. Іваницький. – Вінниця: Нова книга, 2004. – 320 с.
5. Лисенко О. Сонце української музики. / О.Лисенко. – К.: Музична Україна, 1967. – С. 55-74.
6. Росовецький С. Український фольклор у теоретичному висвітленні. / С.Росовецький // Частина І. Теорія фольклору. Посібник для університетів. – К., 2005. – 228 с.
7. Шаров І. Сто видатних імен України. / І.Шаров. – К.: Музична Україна, 1999. – 349 с.
8. Ясиновський Ю. Питання становлення музичного професіоналізму на Україні. / Ю.Ясиновський // Українське музикознавство. – К.: Музична Україна, 1975. – С. 41-85.

УДК 37:78:908 (477.43/.44)

М. Вацьо,

Заслужений працівник культури України,
доцент кафедри мистецьких дисциплін
дошкільної та початкової освіти
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,

M. Vatsio

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University

РОЛЬ КРАЄЗНАВСТВА ПОДІЛЛЯ В СИСТЕМІ МУЗИЧНО-ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ

THE PART OF REGIONAL STUDIES OF PODILLYA IN THE SYSTEM OF MUSICAL AND AESTHETIC EDUCATION OF CHILDREN AND YOUNG PEOPLE

Анотація. У статті досліджено та проаналізовано музично-естетичне виховання учнів та молоді. Зазначається, що досягнення нового неможливо без урахування надбань усього багатовікового минулого. Досліджуються педагогічні умови в успішній реалізації вивчення музичного краєзнавства Поділля в музично - естетичному вихованні дітей та молоді.

Abstract. The article deals with the analysis and research of musical and aesthetic education of students and young people. It is noted that the comprehension of the new is impossible without taking into account the achievements of the centuries-old past. The pedagogical conditions in the successful realization of the study of musical regional studies of Podillia in the musical and aesthetic education of children and youth are researched.

Ключові слова: музичне краєзнавство, краєзнавство, музично - естетичне виховання, Поділля, композитори Вінниччини.

Key words: music regional studies, regional studies, musical and aesthetic education, Podillya, composers of Vinnytsya

Постановка проблеми. Сучасний період відродження України, її державності, економіки, науки та культури, її освіти, особливо в умовах євроінтеграції до освітнього простору, вимагає зміни поглядів на освіту, ставить нові завдання щодо виховання особистості.

Велике значення сьогодні закономірно надається національному вихованню, головною метою якого є набуття молодим поколінням соціального досвіду, успадкування духовних надбань українського народу, досягнення високої культури взаємин, формування у підростаючого покоління рис громадянина України, розвиненої духовності, моральної, правової, художньо-естетичної, трудової, екологічної культури.

Важливе місце у системі національного виховання посідає реалізація краєзнавчого підходу в умовах здійснення особистісно- орієнтованого навчання та організації навчально-виховного процесу в сучасних загальноосвітніх навчальних закладах.

Музична культура рідного краю – це система досягнень у сфері музичної творчості, виконавства та освіти, а також рівень освіченості людей краю в галузі музичного краєзнавства.

Сьогодні накопичено значний краєзнавчий та архівний матеріал, який засвідчує, що з Поділлям пов'язане життя і діяльність багатьох митців – композиторів, музикознавців, етнографів, музикантів, співаків і виконавців.

Аналіз останніх наукових публікацій. Важливі аспекти розвитку музичної освіти і виховання в Україні розглянуті у дослідженнях науковців: С. Горбенка, Н. Гуральник, С. Миропольського, О. Михайличенка, А. Растригіної, О. Ростовського, Т. Танько, В. Черкасова, К. Шамаєвої.

Питання краєзнавства як необхідного компонента виховання та навчання молоді містяться у дослідженнях вчених, зокрема: А.І. Верби, С.М. Голіцина, В.В. Дранішнікова, П.В. Іванова, А.П. Клімової, В.М. Кулікова, В.Г. Ліпінака, Є.Г. Рябова, Н.В. Рубанової та ін.

Поділля – історично, географічно і соціально обумовлений культурний феномен. Його музичну культуру досліджують сучасні науковці. Серед дослідників музичної культури Вінниччини можна виділити фахівців з питань регіонального музикознавства (Л. Баженов, І.Юдкін-Ріпун), музичного мистецтва (Л. Архімович, Т. Булат, М. Гордійчук, Н. Горюхіна, М. Грінченко, А. Завальнюк, М. Загайкевич, Л. Пархоменко), музичного джерелознавства (Л.Корній), та багатьох інших, менш відомих дослідників.

Довідник «Вінниччина фольклорна» упорядник А.М. Подолинний – одна з перших видань про збирачів фольклору, які народилися чи жили, й працювали в подільському краї. У вступній статті вміщена інформація про фольклорні та фольклорно-етнографічні ансамблі, яких на Вінниччині близько 300.

На основі архівних документів в статті науковця А.М. Тростогон «Родіон Скалецький – видатний культурний діяч Поділля» розглядається тернистий життєвий та творчий шлях відомого композитора, фольклориста, хорового диригента, педагога Р.А. Скалецького.

Науковець М. А. Печенюк в статті «Музично-творча діяльність митців Поділля – сучасників Ференца Ліста» розглядає творчість митців Подільського краю, які проживали у другій половині XIX – на початку XX сторіччя, творчість яких збігається з періодом перебування на Поділлі композитора і піаніста Ференца Ліста.

Мета статті: дослідити педагогічні умови в успішній реалізації вивчення музичного краєзнавства Поділля в музично - естетичному вихованні дітей та молоді.

Виклад основного матеріалу. Естетичне виховання молоді є на сьогодні одним з актуальних завдань педагогічної науки. Проблема естетичного виховання в естетико-педагогічному аспекті широко репрезентована в спадщині видатних українських педагогів та діячів освіти – Е. Водовозової,

П. Каптерева, С. Лисенкової, С. Русової, Є. Тихеєвої, К. Ушинського. Філософсько-естетичні аспекти цієї проблеми розглядаються в наукових працях Ю. Борева, І. Гончарова, М. Киященко, В. Ядова. Таким чином, більшість дослідників вважають, що система естетичного виховання пов'язана із формуванням естетичних і духовних потреб та інтересів особистості, що розвивається. Соціум, природа, література, образотворче мистецтво, музика, кіномистецтво, театр – ось ті чинники, які активно впливають на формування особистості молодших школярів [1, с. 15].

У сучасному розумінні суті естетичного виховання складовою цього процесу є формування естетичних потреб, здатності брати участь у створенні краси в житті і мистецтві.

Структурними компонентами естетичного виховання є естетичні почуття, естетичні оцінки, естетичне сприйняття, естетичне судження, естетичні смаки та ідеали, естетичні потреби, естетична діяльність і творчий потенціал. Вони визначаються розумовою, моральною, емоційною, духовною діяльністю людини й зумовлюють істотні зміни в її світосприйнятті, переконаннях, поведінці, сприяють естетичній діяльності особистості, розвитку її творчих сил та здібностей відповідно до об'єктивних законів розвитку краси.

Велике значення сьогодні закономірно надається національному вихованню, головною метою якого є набуття молодим поколінням соціального досвіду, успадкування духовних надбань українського народу, досягнення високої культури взаємин, формування у підростаючого покоління рис громадянина України, розвиненої духовності, моральної, правової, художньо-естетичної, трудової, екологічної культури.

Важливе місце у системі національного виховання посідає реалізація краєзнавчого підходу в умовах здійснення особистісно орієнтованого навчання та організації навчально-виховного процесу в сучасних загальноосвітніх навчальних закладах.

Краєзнавство зберігає історичний досвід поколінь, органічно поєднує минуле, сучасне та майбутнє, досліджує пракоріння й джерела української духовності, національної ментальності. Вивчення історії та культури «малої батьківщини» складає уявлення про долю нації; лише через місцевий, регіональний патріотизм виростає патріотизм всеукраїнський. Музичне краєзнавство є складником мистецького краєзнавства, що входить до системи краєзнавчих наук. Як зазначає дослідник Ю. Є. Юцевич: «Сутність «музичного краєзнавства» визначається як вивчення музичної культури регіону, області, міста, місцевості з метою виявлення її специфіки та закономірностей утворення, функціонування та розвитку» [9, с.154]

Вивчення рідного краю – важливий елемент навчально-виховного процесу в загальноосвітніх навчальних закладах. Знання особливостей історії, розвитку музики, біографії композиторів рідного краю дає можливість ефективніше формувати знання та уявлення про свій край. Вони є засобом конкретизації особливостей та закономірностей, які вивчаються в інших шкільних предметах. Із всебічного вивчення під керівництвом учителя природних, соціально-економічних та історичних умов рідного краю (села, району, міста, області, мікрорайону школи), тобто з краєзнавства, починається українознавство. У краєзнавстві, як комплексній науковій галузі, закладено великий навчальний, виховний і розвивальний потенціал. Багатогранне й різноманітне життя рідного краю дає невичерпний цікавий наочний матеріал для навчання і виховання дітей, допомагає поєднувати теорію з практикою, конкретизувати найскладніші абстрактні поняття, зробити їх дохідливішими, більш життєвими.

Краєзнавством називають всебічне наукове вивчення певної території країни (краю). Термін «край» використовують у таких значеннях: великий регіон, що складався як історико-географічна територія (наприклад, Вінниччина, Поділля, Галичина, тощо); адміністративно-територіальна одиниця (наприклад, Вінницька область, Львівська область тощо); окреме місто, село, селище.

Матеріали музичного краєзнавства можна використовувати у навчально-виховному процесі на багатьох предметах з музичної підготовки, а саме: в якості репертуару для фольклорних (дитячих) ансамблів при проходженні педагогічної практики у школі; як матеріал для «розшифровування» та аналізу пісень з предметів «Українська народна творчість», «Аналіз музичних форм». Такий матеріал також корисно використовувати для розвитку творчих здібностей (створення обробок, аранжування, акомпанементу, підголосків до народних мелодій) тощо.

Надзвичайно корисним на заняттях з «Музичної літератури» та «Постановки голосу» буде вивчення біографічних даних та творчості відомих композиторів Поділля.

Одним із актуальних завдань сучасної національної школи є залучення її вихованців до вивчення культурного надбання українського народу.

Невичерпну скарбницю української національної культури складає музична спадщина Поділля. Подільський край багатий музичними традиціями. У Кам'янці-Подільському, який упродовж багатьох століть набув слави культурної столиці Поділля, шліфувалася майстерність багатьох музикантів. Пісенний край завжди приваблював композиторів, фольклористів. Відомо, що

записував народні пісні подільського краю Т.Шевченко, який побував на Поділлі у складі Тимчасової Археологічної комісії для виявлення, збирання і публікації історичних документів, старожитностей, фіксації в малюнках пам'яток старовини (1846 р.) [6, с. 51].

Цікавим є той факт, що майже водночас (1847 р.) з Кобзарем на Поділлі, і саме у Кам'янці, на гастролях побував Ференц Ліст. Про це писав у своїй монографії доктор мистецтвознавства В.Іванов: «Так, за «дідівськими» переказами дізнаємося, що в 1647 році у будинку біля ратуші зупинявся угорський композитор і піаніст-виконавець Ференц Ліст, який проїжджав тоді через Кам'янець і навіть грав перед слухачами на фортепіано» [4, с. 5].

Говорячи про фольклорний напрямок розвитку музики на Вінниччині, не можна не згадати про Г. Танцюру, Н. Присяжнюка, І. Гурина і М. Мицика. Вони – яскраве відображення традиційної української музики на Поділлі, а також музичного життя періоду першої світової війни в нашому місті. Діяльність даних фольклористів спрямована до народних витоків та відображає особливості народного життя. На відміну від європейської лінії розвитку, вони подарували культурі Вінниччини хороший спів та заглиблення в поліфонічне багатоголосся, що згодом подарувало славу іншим місцевим композиторам. Для Вінниччини характерним є підголосково-поліфонічне, гомофонно-гармонічне та мішане багатоголосся. Усі голоси є мелодично виразними, широко застосовується принцип варіантності.

«Нещодавно за допомогою вивчення архівів було підтверджено факт проживання на території Вінниччини, а також концертної діяльності в нашому рідному місті А. Гуммеля, оперної співачки М. Шекун-Коломійченко, декілька концертів видатного співака Л. Собінова; важливими були виступи Єврейського народного хору імені І.Переца, російсько-українського хорового колективу імені І. Кедріна, діяльності капел під керівництвом Д. Клевчука та Р. Скалецького. Вважається, що багато виступів та концертів були зумовлені активною діяльністю на території Вінниччини товариства «Просвіта», що зробила значний внесок в історію української культури» – вважає науковець Т. В. Публіка [8, с. 248].

Поділля – Батьківщина славетних музикантів минулого і сучасності: Л. Липковської, З. Рибчинської, Л.Сироти, народних артистів України –диригента оркестру народних інструментів України В.Гуцولا, диригента хору Національного радіо Л.Шавловської, співаків М.Кондратюка, В.Зінкевича, М.Гнатюка, В.Степової, молодих виконавців, лауреатів багатьох мистецьких – скрипаля Т. Яропуда, піаністів І. Алексійчук, Ю .Кота та багатьох інших.

Усна народна творчість подільян завжди привертала до себе увагу фольклористів, композиторів. Народну пісенну творчість тут вивчали Суданський, М.Коцюбинський, П.Чубинський, П.Тадура, О.Маркевич, А.Свидницький, А. Димінський, К.Квітка, М.Стельмах, а також композитори - М.Леонтович, З. Заремба, К.Стеценко, Я.Степовий, Ф.Колесса, Р.Скалецький та ін.

Особливої актуальності набуває фольклор, безпосередньо пов'язаний із мовою, історією, краєзнавством, родинознавством тощо.

Дослідженням, збиранням і записом кращих музичних зразків пісенності на Поділлі займалось багато мистецтвознавців, музикантів, фольклористів, музичних педагогів старшого покоління (Гнат Танцюра, Явдоха Зуїха, Настя Присяжнюк (1894 – 1984), Антон Димінський (1829 – 1905), Кость Широцький (1886 – 1919), Степан Руданський (1834 – 1871), Антон Коцілінський (1816 – 1866), Михайло Завадський (1828 – 1887 рр.). Микола Леонтович (1877 – 1921) та багатоінших, які не тільки збирали народні музично-пісенні зразки, але й на основі національної культури створювали власні артефакти, проводили плідну музично-педагогічну діяльність. Музично-пісенний фольклор у ХХ ст. записували і опрацьовували К. Стеценко, К. Квітка, В. Харків, М. Гайдай, Скалецький, М. Руденко, М. Шубравська, В. Косаківський, Т. Стан, В. Сторожук, Н. Дудар, О. Ткач, Є. Олендра, С. Нагорний. Видатний український композитор і музичний педагог М.Лисенко здійснив обробку кількох подільських мелодій і наспівів сольного та хорового співу [3, с. 105].

Українську фольклорну скарбницю збагатив ісільський учитель, подільянин Гнат Танцюра, який плідно працював на збирацькій ниві усної народної творчості у другій половині ХХ ст.

Центральне місце у фольклористичній спадщині Г.Танцюри, без сумніву, займають записи від Явдохи Зуїхи. На основі тисяч аркушів, акуратно списаних каліграфічним почерком збирача, нахиленим у лівий бік, Вікторія Юзвенко, Михайло Яценко та Зоя Василенко підготували книгу «Пісні Явдохи Зуїхи», до якої увійшло 925 народних пісень. Це дослідження і пісенну монографію села Зятківці вчені ставлять у ряд найкращих у нашій країні праць, побудованих на фольклорному матеріалі одного середку чи носія [7, с. 13].

У рукописній спадщині збирача помітно виділяється оригінальна праця «Весілля в селі Зятківцях» - ґрунтовний і всебічний опис весільного обряду з іграми, піснями (їх 800). записом інструментальної музики (144 танці).

Актуальність уведення краєзнавчого підходу до музично-естетичного виховання студентської молоді визначається запитами сучасного суспільства на професійну підготовку фахівця, компетентного у сфері етнокультурних процесів.

Методика розвитку музично-естетичного виховання студентської молоді передбачає такі традиційні форми роботи, як лекції, бесіди, практичні заняття, самостійна робота, індивідуальні та творчі завдання, наукове проектування, аналіз музичних творів, а також безпосереднє занурення в культурний простір краю (екскурсії в музеї, відвідування концертів з їх наступним обговоренням, фольклорна практика).

Дослідник українського музичного фольклору – В.Д. Губ'як, зазначає: «Краєзнавство, фольклор рідного краю є порятунком у вихованні учнів і студентів, зціленням ран нашої бездуховності» [2, с. 9].

Висновки дослідження. Таким чином, історія музичної культури Поділля є одною із невід'ємних складових частин історії України. Вивчення і наукового осмислення вимагають не тільки мистецькі процеси, які відбувалися чи відбуваються на теренах усієї України, але і ті художні явища, що залишили помітний слід на регіональному рівні. Музично-краєзнавчий матеріал допомагає учням та молодді познайомитися з музичним фольклором Поділля; з життям і творчістю видатних музикантів, які тим чи іншим чином пов'язані з ним; з життям і творчістю видатних подільських музикантів; з історією музичних навчальних закладів і установ культури краю; з музикантами Поділля; з музичною культурою краю.

Перспективи подальших розробок. Проблема естетичного виховання дітей та молоді засобами подільського пісенного фольклору лишається вивченою недостатньо й потребує додаткових наукових пошуків та експериментальної перевірки ефективності використання краєзнавчого матеріалу в школі та вищих учбових закладах.

Література

1. Вацьо М. В. Український дитячий музичний фольклор у художньому розвитку молодших школярів: навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів, напряму підготовки «Початкова освіта». / М. В. Вацьо. – Вінниця, 2015. – 120 с.
2. Губ'як В.Д. Виховання учнів на засадах народної творчості і фольклору./ В. Д. Губ'як // Рідна школа. – 1999. – № 11. – с.9-101
3. Домачук Л. Подільські фольклористи / Л. Домачук // Народна творчість та етнграфія, 2/ 2005 – С. 105-107
4. Іванов В.Ф. Тадеуш Ганицький (1844-1937). Монографія / В. Федорович Іванов. – Кам'янець на Поділлі – Миколаїв – Вінниця. – 2007. – С. 5
5. Іванов В.Ф. Тадеуш Ганицький (1844-1937). Монографія / В. Ф. Іванов. – Кам'янець на Поділлі – Миколаїв – Вінниця. – 2007. – С. 5
6. Печенюк М.А. Музично-творча діяльність мистців Поділля – сучасників Ференца Ліста / М. А. Печенюк // Актуальні питання мистецької педагогіки, випуск 1, 2011 – С. 51-53
7. Пісні Явдохи Зуїхи. Записав Гнат Танцюра: [До кн. увійшло 925 краших пісень] / Упоряд., передм., прим.: В.Юзвенко, М.Яценко, З.Василенко; Відп. ред. О.Дей. – К.: Наук. думка, 1965. – 810 с
8. Публіка Т.В. Культурне життя на Поділлі в 20 – 30-ті роки ХХ ст. / Т. В. Публіка //Наукові записки ВДПУ імені М. Коцюбинського. Вип. 10. Серія: Історія. –Вінниця, 2006. – С. 248 – 252
9. Юцевич Ю. Є. Музика: словник-довідник. /Ю . Є. Юцевич – Тернопіль: Навчальна книга / Ю. Є. Юцевич – Богдан, 2003. – 352 с.

УДК [37.015.31:7]:78

О.Граб,

провідний концертмейстер
кафедри мистецьких дисциплін дошкільної
та початкової освіти
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

O.Grab,

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University

**МУЗИЧНО-ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ В ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ
УКРАЇНСЬКИХ КОМПОЗИТОРІВ**

**MUSICAL-AESTHETIC UPBRINGING OF CHILDREN IN THE PEDAGOGICAL HERITAGE
OF UKRAINIAN COMPOSERS**